

BİR YENİDEN CANLANDIRMA “SADABAD GÜNÜ İHTİFALI”*

A Reanmation of the “Sadabad Day İhtifal (Elaborate and Public Remembrance Ceremony)”

Prof. Dr. Neslihan KOÇ KESKİN**

ÖZ

İhtifal büyük bir kalabalıkla yapılan anma töreni anlamına gelmektedir. İhtifal kronolojisine bakıldığında İstanbul’un fethinin; edebî, tarihi ve dinî şahsiyetlerin ölüm yıl dönümlerinin ve Hz. Muhammed’in doğumunun “ihtifal” başlığı altında düzenlenen ve bir komite tarafından önceden programı belirlenen kapsamlı veya küçük toplantılarla anıldığı görülmektedir. Bilindiği kadarıyla ilk edebî ihtifal 1912 yılında Şeyh Gâlib hakkında düzenlenmiştir. Bu yazının konusunu ise diğer ihtifallerden konu olarak farklı olan Sadabad Günü İhtifali oluşturmaktadır. İhtifal hakkındaki bilgi Aynalıkavak Kasrı Hümayunu’nda Sadabad Günü İhtifali başlıklı rehberden edinilmektedir. Rehberde göre Sadabad Günü İhtifali, Aynalıkavak Kasrı Hümayunu’nda 27 Eylül 1923 Perşembe akşamı başlayacak ve cuma günü devam edecektir fakat 15 Ekim 1923 tarihli İkdâm Gazetesi’nde ihtifalin 25 Ekim 1923 tarihinde yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir. İhtifalin bu tarihte gerçekleştiği ayrıntıya yer verilmeden yine aynı gazetede haber yapılarak duyurulmuştur. İhtifalci Mehmed Ziya Bey’in düzenleme heyetinde bulunduğu Serbest Resim Atölyesi tarafından hazırlanan ve Mustafa Kemal Atatürk’e ithaf edilen Sadabad Günü İhtifali’nde, 18.yüzyıldaki Lâle Devri eğlenceleri hatırlanmak ve yaşatılmak istenmiştir. Bu sebeple bu dönemin simgesi durumunda olan “Sadabad Sarayı” ile ihtifal adlandırılmıştır. Serbest Resim Atölyesi Ressam Mehmet Ruhi Bey, Ahmet İhsan Bey ve Turgut Beylerin çabalarıyla Çemberlitaş’ta 1921 yılı başında kurulmuştur. Ali İhsan (Özsoy) Bey (Heykeltıraş), Sami (Yetik), Feyhaman (Duran), İbrahim (Çallı), Şevket (Dağ), Hikmet (Onat) ve Mehmet Ruhi’nin (Arel) eğitim verdiği atölyenin 1922 yılında yayımlanan nizamnamesinde, Sanayi-i Nefise Mektebi’ne alternatif olmak amacıyla kurulduğu ve halkın sanata olan ilgisinin artırılması ve millî zevkin gelişmesi gibi hedefleri olduğu belirtilmiştir. Bu hedefler, Sadabad Günü İhtifali’nin düzenlenme sebebi ile uyumaktadır. Rehberde; “Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla, mutlakiyet sona ermiştir fakat hürriyete koşan milletler büyük ve sağlam sınırları bulunduran geçmişleriyle alakalarını kesmemelidir, bu şekilde, Türk milleti gibi devlet büyüklerine sevgi ve saygısı olan milletler için tes’id (canlandırma) ve hatıralarını unutmamak için ihtifal yapılır” şeklinde bir açıklama da yapılmıştır. Rehberde yer alan ihtifal programı şu şekildedir: 1. Hanımefendilerden müteşekkil yirmi kişilik saz heyeti, 2. Rebâbî-i şehîr Şeyh Süreyyâ Efendi’nin riyâset-i üstâdanelerinde rebâb, nây, tanbur ve santurdan müteşekkil diğer bir hey’et-i muhtereme-i müsikiye, 3. Kâr-ı kadîm çengî oyunları, 4. Kâr-ı kadîm orta oyunları, 5. Yeniçerilerin kalkan ve tomak oyunları, 6. Ateş eğlenceleri, âteşbâzlar, 7. Mukallidler, 8. Şu’bedebâz, hokkabâz, 9. Tâlî’ postası, 10. Atık harem sohbetleri, 11. Mehter takımı, 12. Tarihi mehtap âlemi ve o zamanın merakibi. Bu başlıklardan sadece mehtap âlemi üzerinde ayrıntılı durulmuştur. Yine rehberde göre ihtifalin davetli listesinde 20. yüzyılı Osmanlı devlet adamları, siyasetçileri, yazarlar ve şairler yani entelektüel insanlar bulunmaktadır. Pekçok siyasi isim ile birlikte Şükûfe Nihal, Emine Semiyâ Önaşya, Suat Derviş Baraner, Nezihe Muhtittin, İhtifalci Mehmed Ziya, Ahmet Refik Altınay, Celal Sahir Erozan, Hamdullah Suphi Tanrıöver’in isimleri dikkat çekmektedir. Yazıda öncelikle ihtifal geleneği ve kronolojisi üzerinde durulmuştur. Sadabad Günü İhtifali’nin rehberinden hareketle ihtifalin ayrıntıları; ihtifalin düzenlenme sebebi, ihtifali organize edenler, ihtifal heyeti, ihtifalin yeri ve saati, ihtifalde giyimkuşam, davetiyeler davetliler, program, görevliler, ulaşım, yemek, rehberde geçen beyitler ve görseller şeklindeki alt başlıklarda incelenmiştir. Yazının sonunda ise Sadabad Günü İhtifali’nin ihtifal geleneği içindeki yeri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler

Gelenek, İhtifal, Sadabad Günü İhtifali, Serbest Resim Atölyesi, Lâle Devri.

ABSTRACT

The word ihtifal has the meaning of an elaborate and public remembrance ceremony held with a large crowd. When the chronology of the remembrance ceremony is taken into consideration, it was observed that it was organized under the heading of “remembrance ceremony” for the conquest of İstanbul, the remembrances of the deaths of important literary, historical and religious personalities, and the birth of the Prophet Muhammad,

* Geliş tarihi: 22 Şubat 2021 - Kabul tarihi: 10 Ekim 2021
Koç Keskin, Neslihan. “Bir Yeniden Canlandırma ‘Sadabad Günü İhtifali’” *Millî Folklor* 133 (Bahar 2022): 79-91

** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü,
Ankara/ Türkiye, neslihan.koc@hbv.edu.tr, ORCID ID:0000-0003-3014-4630.

and that they were commemorated with comprehensive or small meetings, for which a program was determined previously by a committee. To the extent that it is known, the first literary remembrance ceremony was organized about Sheikh Gâlib in 1912. Whereas, the subject of this article was composed of the Sadabad Day Remembrance Ceremony, which was different in subject from the other remembrance ceremonies. The information about this remembrance ceremony was obtained from the guide with the title of Aynalıkavak Kasr-ı Hümayunu'nda Sadabad Günü İhtifali (The Sadabad Day Remembrance Ceremony at the Aynalıkavak Imperial Summer Palace). According to the Guide, the Sadabad Day Remembrance Ceremony at the Aynalıkavak Imperial Summer Palace would start on Thursday evening, 27 September 1923, and would continue on Friday, but on 15 October 1923, it was stated in the İkdâm Newspaper that a decision had been made to hold it on 25 October 1923. The Sadabad Day Remembrance Ceremony, which was prepared by the Independent Artists' Studio with the Remembrance Ceremony Preparer Mehmet Ziya Bey, who was on the organization committee, was dedicated to Mustafa Kemal Atatürk, and it was desired to remember and to keep alive the Tulip Period entertainments of the 18th century. Consequently, the "Sadabad Palace", which was in the position of the symbol of this period, was named with the remembrance ceremony. The remembrance ceremony program in the Guide was as follows: 1. Twenty-person saz (stringed instrument somewhat resembling a lute) delegation composed of ladies, 2. Another delegation of respected musicians composed of the rebâb (ancient Oriental three-stringed violin with a body made of a coconut shell), nây (reed flute), tanbur (ancient form of lute) and santur (hammered dulcimer), under the leadership of the masterly musicians of the city rebâb player Sheikh Süreyyâ Effendi, 3. Kâr-ı kadîm (old players) public dancing girl's dances, 4. Kâr-ı kadîm (old players) orta oyunları (theatrical representations with a central stage), 5. The sword and thick stick dances of the Janissaries, 6. Fire entertainments, masters of fireworks displays, 7. Mimics, 8. Jugglers, conjurers, 9. Secondary post (reserve battalion in the regular army), 10. Ancient harem conversations, 11. Janissary band of musicians, and 12. Historical moonlight world and the transport of that time. From these headings, only the moonlight world was dwelled upon in detail. In addition, according to the Guide, those on the invitation list to the remembrance ceremony were the 20th century Ottoman statesmen, politicians, authors and poets, that is, the intellectuals of the period. In the article, first the remembrance ceremony tradition and chronology were dwelled upon. According to the Guide of the Sadabad Day Remembrance Ceremony, the details of the remembrance ceremony were examined in detail under the sub-headings in the form of the reason for organizing the remembrance ceremony, those who organized the remembrance ceremony, the remembrance ceremony committee, place and time of the remembrance ceremony, clothes and finery at the remembrance ceremony, invitations and those invited, program, officials, transportation, food, and the couplets and visuals mentioned in the Guide. Whereas, at the end of the article, the place of the Sadabad Day Remembrance Ceremony within the remembrance ceremony tradition was evaluated.

Keywords

Tradition, remembrance ceremony, Sadabad Day Remembrance Ceremony, Independent Artists' Studio, Tulip Period.

Giriş: İhtifal Kavramı ve İhtifal Kronolojisi Hakkında

Arapça *hafl* "toplamak, önem vermek" kökünden türeyen *ih̄tîfâl* "büyük bir kalabalıkla yapılan anma töreni" anlamında gelir. Tarihî, edebî ve dinî nitelikli pek çok ihtifal yapılmıştır.¹

İlk tarihî ihtifal, "İstiklal-i Osmanî Günü" adıyla Darülfünun öğrencileri ve Türk Ocağı'na mensup gençler tarafından organize edilmiş 30 Aralık 1913 tarihinde gerçekleştirilmiştir. Bununla bir milletin hayatında tarihin önemi vurgulanarak şanlı geçmişin yeni bir ilerleme isteği yaratılacağı düşünülmüştür (Bolat 2012: 30). Bu toplantılarda ordu övülmüş, Darülfünun öğrencilerinin her zaman ordunun yanında olduğu ve devletin istikbali için her şeyi yapmaya hazır oldukları belirtilmiştir (Şahingöz 1999: 197-199). Sonrasında ise Balkan Savaşı'nın ortaya çıkardığı yıkımı aşmak, toplumda başta İstanbul olmak üzere devlete sahip çıkma bilinci oluşturmak amacıyla 13 Haziran 1914 tarihinde "Fatih Sultan Mehmed Han-ı Gazi İhtifali"- bugünkü adıyla İstanbul'un Fethi törenleri düzenlenmiştir (Çoruk 2016: 83).

Edebî şahsiyetler için düzenlenen ihtifallerin ilki, 1912 yılında Şeyh Galib için yapılmıştır. Bu ihtifal hakkında ayrıntılı bilgiye sahibiz. Şeyh Gâlib adına 12 Temmuz

1912’de Galata Mevlevihanesi’nde Mevlevilerin Şems kolundan olanların öncülüğünde gerçekleştirilen bu ihtifalde, padişah başta olmak üzere ilmiye, askeriye ve edebiyat çevrelerinden destek görmüştür. Gayrimüslimlerin ve tarikat mensubu olmadığı halde Mevleviliğe sempati besleyenlerin de ilgi gösterdiği bir etkinlik olmuştur (Değerli 2013: 575; Ayvazoğlu 2015: 88-89). Şeyh Gâlib İhtifali kapsamında, 12 Temmuz 1912 Cuma günü neşredilen Hak Gazetesi İlavesi (İlave-i Edebiyye) Şeyh Gâlib’e ithaf edilmiş, burada şairin hayatı, eserleri, edebiyatımızdaki yeri ve önemine dair dönemin edipleri tarafından kaleme alınmış yazılar yayımlanmıştır (Karaman 2019: 147). İhtifalin programı çok ayrıntılıdır. (Değerli 2013: 580). Devlet Arşivleri Başkanlığı Osmanlı Arşivi’nde ayrıca Hz. Muhammed’in doğumunun kutlandığı mevlid ihtifalleri ve Hz. Hamza’nın vefatı sebebiyle yapılmış ihtifaller ile ilgili arşiv kayıtları vardır. Bunlar içerisinde Barbaros Hayrettin Paşa için düzenlenen ihtifalin programı detaylı olarak gazetede verilmiştir.

Şeyh Gâlib İhtifali ile birlikte Taha Toros Arşivi’nden yapılan “ihtifal” anahtar kelimesiyle yapılan taramada aşağıda adları alfabetik olarak belirtilen edebî ve tarihî şahsiyetlerin ölüm yıldönümlerinin öğrenci toplulukları, halkevleri ve de çeşitli eğitim kurumlarında anılar anlatılarak, şiirler okunarak anıldığı gazete haberi olarak verilmiştir.

1912: Şeyh Galip, Abdullah Cevdet: 1932, Abdülhak Hamit Abdülhamit: 1934, 1937, 1940, 1949, Ahmet Haşim: 1933, Ahmet Rasim: 1957, Ahmet Refik: 1941, Atatürk: 1938(Romanya, Sofya), 1939, 1940, 1941, 1942, 1943, 1945, 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1953, 1955, 1957, 1959, 1961, 1963, Barbaros Hayrettin Paşa: 1940, Faruk Nafiz Çamlıbel: 1994, Florinalı Nazım Bey: 1934, 1954, Hüseyin, Rahmi Gürpınar: 1947, İbrahim Alaattin Gövsa: 1949, İsmail Saib Sencer: 1980, Kazım, Karabekir: 1953, Leyla Saz: 1945, Mareşal Fevzi Çakmak: 1950, Mehmet Akif Ersoy: 1938, 1948, Mehmet Rauf: 1932, Mevlânâ: 1946, 1947, 1948, 1949, 1950, 1951, 952, 1953 (Paris), 1954, 1955, 1956, 1957, 1958, 1960 (bu tarihe kadar ihtifal olarak sonrasında tören) Mimar Sinan 1945, 1946 (350.yıldönümü), 1950, 1967, Muallim Cevdet: 1936, Nahit Sırrı Örik: 1945, Namık Kemal: 1909, 1930, 1934, 1935, 1940, 1948, 1949, 1950, Neyzen Tevfik: 1956, Pierre Loti: 2000 (doğumunun 150. yıldönümü), Recaizade Mahmut Ekrem:1925, 1930, 1931, 1939, Selim Sırrı Tarcan: 1949, Süleyman Nazif: 1927, 1929, 1952, Tevfik Fikret: 1930, 1932, Tevfik Fikret: 1930, 1931, 1983, Yahya Kemal 1942, Yunus Emre: 1929, Yusuf Akçura: 1935, Ziya Gökalp: 1929, Ziya Paşa:1933, 1944.²

Bu yazıda ise diğer ihtifallerden nitelik ve amaç yönlerinden farklılık gösteren *Sadabad Günü İhtifali* üzerinde durulacaktır. Serbest Resim Atölyesi tarafından planlanan bu ihtifalde 18. yüzyıl eğlence geleneği canlandırılmak istenmiştir. Öncelikle ihtifalin eski harfli basılı rehberinden hareketle ihtifalin düzenlenme sebebi, ihtifali organize edenler, ihtifal heyeti, ihtifalin yeri ve saati, ihtifalde giyim-kuşam, davetiyeler davetliler, program, görevliler, ulaşım, yemek, rehberde geçen beyitler ve görseller şeklindeki alt başlıklarda bilgi verilecek, daha sonra değerlendirmede *Sadabad Günü İhtifali’nin* bu gelenek içindeki yeri üzerinde durulacaktır.

Sadabad Günü İhtifali

Sadabad Günü İhtifali hakkında bilgiyi aynı adla basılmış, muhtemelen davetliler ve katılmayı düşünenler için hazırlanmış rehberden edinebiliyoruz. Rehberin kapağında *Aynalıkavak Kasr-ı Hümayunu’nda Sadabad Günü İhtifali* yazmaktadır, Matbaa-i Bahriyye’de basılmış olup 36 sayfadır. Kapakta “Tarih-i Tes’id (kutlama) ve İhya (canlandırma)” 27 Eylül 1339 (15 Safer 1342³)/27 Eylül 1923 Perşembe tarihi kayıtlıdır. Kapakta ayrıca Damad İbrahim Paşa’ya ait *Mübârek ola sultân Ahmed’e devletle Sa’d-âbâd* mısraı yer almaktadır. Rehberin Atatürk Kitaplığı’nda tıpkıbasım olarak ve İSAM Risaleler’de

ise fotokopiden alınmış görüntüsü vardır. Her iki rehberdeki tarihler aynıdır fakat özel bir koleksiyonda yer alan rehberde tarih olarak sadece 1342 yazmaktadır. Bu rehber de 36 sayfa olup kapak kısmı diğer ikisinden farklıdır. İlk iki nüshada ikinci sayfada yer alan aşağıdaki beyit ve yukarıdaki mısra koleksiyondaki nüshanın kapağında yer almaktadır.⁴

Çekdirüp pek seherî doğruca Sa‘d-âbâd’a
Tutayım zinde iken cennet-i a‘lâda makâm Nedîm K9/15 (s.2)

Kapaktan öğrenilen bir diğer bilgi ise ihtifalin perşembe günü başlayacak olup cuma gecesi devam edeceğidir. Rehberden hareketle ihtifal hakkındaki bilgiler alt başlıklarda şu şekilde incelenmiştir:

1.1.İhtifalin Düzenlenme Sebebi: İhtifal, “münci-i millet” olarak nitelenen Mustafa Kemal Atatürk’e ithaf edilmiştir (s.4). “Maksad ve Arzularımız” başlığında neden bu ihtifalin düzenlenmek istendiği açıklanmıştır. Buna göre; Türkiye Cumhuriyeti’nin kurulmasıyla, mutlakiyet sona ermiştir fakat hürriyete koşan milletler büyük ve sağlam sınımları bulunduran geçmişleriyle alakalarını kesmemelidir. Bu şekilde, Türk milleti gibi devlet büyüklerine sevgi ve saygısı olan milletler için tes’id (canlandırma) ve hatıralarını unutmamak için ihtifal (hatırlama) yapılır (s.8).

Devamında, İhtifalci Ziya Bey ile başlayan ama sınırlı bir şekilde birkaç şahsiyet için gerçekleştirilen ihtifallerin, içinde bulunulan inkılap günlerinde mazisine karşı kayıtsız kalan toplumu gafletten kurtaracağı dile getirilir. Cumhuriyet’in ilan edilmeye üzere olduğu, milliyetçilik anlamında Türkcülüğün ön planda olduğu bu günlerde, ihtifallerin özellikle iktisadi ve bedî olmak üzere birçok açıdan faydalı olduğu belirtilir.

Rehberde, ihtifalin neden “Sadabad İhtifali” olarak adlandırıldığı ile ilgili de bilgi verilir. Serbest Resim Atölyesi’ne göre III. Ahmed ve Sadrazam İbrahim Paşa’nın barış politikasıyla beraber devlet idaresini üstlendikleri Lâle Devri (1718-1730); edebî, musiki ve en geniş kapsamıyla güzel sanatların ön planda olduğu bir dönemdir. Sadabad Sarayı ise bu dönemin simgeleyen önemli bir yapıdır, bu sebeple ihtifalde bu adlandırma tercih edilmiştir. Serbest Resim Atölyesi, döneme ait hatıraları canlandırmanın ve geçmişteki şahsiyetleri hatırlamanın önemine, bu şekilde ise geçmişten ders çıkarılarak geçmiş kültürün, geleceğe ait kültürel mirasa bağlanabileceğine inanmaktadır (s.9).

1.2. İhtifali Organize Edenler: Rehberde göre ihtifal, İstanbul Valisi Ali Haydar’ın (Yuluğ) (1878-1937) destekleriyle, Serbest Resim Atölyesi tarafından planlanmıştır (s.4). Serbest Resim Atölyesi Ressam Mehmet Ruhi Bey, Ahmet İhsan Bey ve Turgut Beylerin çabalarıyla Çemberlitaş’ta 1921 yılı başında kurulmuştur. Ali İhsan (Özsoy) Bey (Heykeltraş), Sami (Yetik), Feyhaman (Duran), İbrahim (Çallı), Şevket (Dağ), Hikmet (Onat) ve Mehmet Ruhi (Arel)’in eğitim verdiği atölyenin, Sanayi-i Nefise Mektebi’ne alternatif olmak amacıyla 1922 yılında yayımlanan nizamnamesinde şu şekilde hedefleri olduğu belirtilmektedir: 1- Terbiye ve tedris, 2- Halkın sanata olan ilgisini yavaş yavaş yükselterek, sanatı onların nazarında cazip hale getirmek, 3- Tezyinat ve lüks eşyada millî zevki hâkim kılmak; dolayısıyla da millî iktisadiyatımıza hizmet etmek” (Özyiğit 2011: 3-4). Serbest Resim Atölyesi, resim eğitimi dışında, tabela yazmak, bina içi tezyinat, mahfiller için duvar, kumaş ve atlas tezyinatı, tiyatro dekoru, paravan, tarihi sahneler için fon, atlas üzerine peyzaj resimleri, karyola ve oda takımları için renkli resim, tabak vb. üzerine resimler, matbuat işleri ve resimli risaleler için bütün işleri yapmak gibi değişik faaliyetlerde bulunabileceğini adı geçen programında belirtmiştir (Özyiğit 2011: 4). İhtifal

rehberinin 23. sayfasından itibaren yukarıda belirtilenlere paralel olarak atölyenin hedefleri, verdiği kurslar ve de reklamlar yer almaktadır.

Rehberde yer alan Atölye'nin amblemi

1.3. İhtifal Heyeti:

İhtifal heyeti “Heyet-i Faale” ve “Heyet-i Tatbikiyye” başlığında verilir (s.6-7). Heyet-i Faale'nin başkanı Millî İhtifal Heyeti reisi Ziya Bey'dir. *İstanbul ve Boğaziçi* adlı eseri ile tanınan Mehmed Ziyâ Bey'i (ö.1930) meşhur eden bir özelliği de Türk tarihinin önemli olaylarının veya iz bırakmış kişilerin ölüm yıldönümlerinde ihtifaller düzenlemesi ve bu toplantılarda konuşmalar yapmasıdır (Eyice 2000: 559). Ziya Bey, II. Meşrutiyet'ten sonra Meclis-i Mebusan başkanlığına çektiği bir telgrafla “İstiklal-i Osmanî”nin resmî ve millî bayramlar arasına girmesi kararının aldırılmasını sağlamış, Barbaros Hayreddin Paşa, Sokullu Mehmed Paşa, Mimar Sinan, Şeyh Gâlib gibi devlet adamları ve sanatçıların ölüm yıl dönümlerinde, Cumhuriyet'ten sonra da İstanbul'un kurtuluşu gibi önemli tarihlerin yıl dönümlerinde anma toplantılarının düzenlenmesi, bu toplantılarda günün mana ve ehemmiyetini belirten konuşmaların yapılması geleneğini başlatmıştır (Eyice 2000: 559).

Heyetlerde bulunan diğer isimler arasında yönetmen Vedat Örfi Bengü (sinema yapımcısı ve yönetmen), Atölye'nin kurucularından Ahmed İhsan Özsoy (ressam), Mehmet Ruhi Arel (ressam), İbrahim Çallı (ressam), Hikmet Onat, Sami Yetik, Mustafa Turgut, Hüseyin Avni Lifij'in (ressam) adları geçmektedir.

Heyetlerdeki isimlerin tam listesi şu şekildedir:

Heyet-i Faale: İhtifal-i Millî Heyeti reisi: Ziya Bey, İhtifal-i Millî Heyeti azası: Süreyya, Vedad Örfi, Cemal ve Cemil Bey, İnâs Sultanîsi Müdürü Nuri Bey, Maarif Erkanı'ndan Rükneddin Bey, tüccardan Mehmed Ekrem Bey, Barbaros Mektebi muallimlerinden Feyzi ve Sıdkı Bey, Ressam Ruhi, Çallu İbrahim, Hikmet, Sami, Avni Lifij Efendiler, etibba-yı baytariyyeden Hikmet Bey, mensubîn-i bahriyyeden Ziya Refik Bey, Fehmi Bey, Muammer Bey, Nuri Bey, Kadri Bey, sabık-ı mülkiye kaimimakamlarından Tevfik Bey, Zeki Bey, Bedri Bey, Ressam Mustafa Turgut, Naci Beyler ve Doktor Kâzım Bey.

Heyet-i Tatbikiyye: Mümessil ve heyet-i tatbikiyye reisi: Ressam Ahmed Bey, tertibat-ı dahiliyye müdürü: İzzettin Bey, hariciyye müdürü: Seyfettin Bey, teşrifat müdürü: Mustafa Muammer Bey, merakib-i bahriyye sevk ve idare müdürü: bahriyye-i itfaiye kumandanı Muhyiddin Bey, taam memurini: Muallim Feyzi ve Hikmet Beyler, elbas memurini: Muallim Kadri ve Fehmi Beyler.

1.4. İhtifalin Yeri ve Saati: Rehberde göre ihtifalin Aynalıkavak Kasrı Hümâyûnu'nda 25 Eylül 1923'te Perşembe günü gündüz başlayıp, cuma sabaha kadar sürmesi planlanmıştır fakat 15 Ekim 1923 (15 Teşrinievvel 1339) tarihli İkdâm Gazetesi'nde ihtifalin 25 Ekim 1923 tarihinde (25 Teşrinievvel 1339) yapılmasına karar

verildiği belirtilmiştir. Atatürk Kitaplığı'ndaki nüshada, bu erteleme sebebiyle olmalı tarihin üzerine 25 Teşrinievvel yazan bir küçük kâğıt yapıştırılmıştır. Gazete haberinde şunlar yazmaktadır (s.3):

Dün Kasımpaşa'da Sultan Selim hazretlerinin Aynalıkavak Kasrı'nda teşrin-i evvelde yapılacak Sadabad Günü Merasimi hazırlıkları münasebetiyle bir çay ziyafeti verilmiştir. Ziyafette Ahmed Refik, İhtifal reisi Ziya, Sadabad Müsameresi heyet-i tertibesi ve erkan-ı matbuat hazır bulunmuştur. Ayrıca med'uvvin arasında kibar-ı nisvanımızdan bazı hanımlar da vardı. Ziyafet esnasında Ziya Bey, kasır hakkında bazı hatıralar uyandırmış ve med'uvvine çay ve pasta ikram olunduktan sonra kasır ziyaret olunmuştur. Sadabad Günü için Teşrin-i evvelin 25. günü takarrür itmiştir.

1.5. İhtifalde giyim-kuşam: Rehberde göre ihtifale katılacaklar İstanbul, redingot veya koyu renkli elbise giymelidir. İstanbul, Osmanlıda Tanzimat döneminden Meşrutiyet dönemine değin kullanılan, yakası kapalı bir redingot türüdür. (<https://tr.wikipedia.org/wiki/istambulin>)

Davetiyelerine zimbalanmış olan müselle (üçgen) şeklindeki rozeti ceketlerinin sol yaka düğmelerine ilıştirmeleri mecburidir. Rehberde ayrıca şu şekilde bir ifade yer alır: "Aynalıkavak Kasrı züvvârının (ziyaretçilerinin) o gün için Sadabad'ın eski sahipleri gibi giyinmek ve onlar gibi yaşamak zevkinden dür kalmayacaklarından ümîdvârız." (s.2). Buna göre davetlilerin döneme göre giyinmeleri istenmektedir. İstenildiği takdirde kıyafetlerini kendileri getirebilecekler veya kıyafetler kendileri için hazır edilebilecektir. Kıyafetlerini yanında getirecekler için özel bir salon da tahsis edilmiştir. Bu konuda teşrifat memurundan yardım isteyebileceklerdir. Özellikle hanım davetliler, birçok örnek kıyafetin bulunduğu, Çemberlitaş'ta bulunan Serbest Resim Atölyesi'ne giderek kıyafetler hakkında bilgi sahibi olabilecekler, hazırlanmış kataloglardan faydalanabileceklerdir (s.18).

1.6. Davetiyeler: İhtifale birkaç tür davetiye ile katılmak mümkündür (s.20). Bu davetiyelerin özellikleri şu şekildedir:

Elli liralıklar: Aynalıkavak Kasrı'nda III. Selim'in özel dairesinde istirahat, eski usuldeki sofrada yemek, alay kayıkları ile mehtaba katılma, tarihî ve millî kıyafetler, umumi eğlencelerde faydalanma.

Yirmi beş liralıklar: Aynalıkavak Kasrı'ndaki süslü salonda kabul, özel divanda yemek, özel taşıt ile mehtaba katılma, umumi eğlencelerden faydalanma.

On beş liralıklar: Aynalıkavak Kasrı'nda III. Selim'in özel dairelerindeki salonda istirahat, yemek, özel taşıtlarla mehtaha katılma, umumi eğlencelerde faydalanma.

On liralıklar: Salonda istirahat, umumi eğlencelerde faydalanma, tahsis edilecek taşıtlarla alaya iştirak.

Beş liralıklar: Yemek vaktine kadar bahçe eğlencelerine katılma, kendi sandalları ile sabaha kadar bahçede eğlence.

İki buçuk liralıklar: Yalnızca bahçeye girme.

1.7. Davetliler: Rehberin beşinci sayfasında "mezahirin-i aleyh" başlığında kadın ve erkek davetliler listelenmiştir. Listeye bakıldığında hanım sultanlar, onların prenses olarak anılan kızları, paşa eşleri, kızları ve torunları ve de kız kardeşlerinin yer aldığı görülmektedir. Listede sadece bir yabancı kadın vardır. "Madama (ستك)" in kim olduğu tespit edilememiştir. Bununla birlikte listede Emine Semiye'nin (Önasya), Şükûfe Nihal (Başar), Nezihe Muhittin (Tepedelenligil) ve Suat Derviş'in (Baraner) adları dikkat çekmektedir. Yaşadıkları dönemde yaptıkları yeniliklere vurgu yapılan bu hanımlar hakkında burada bilgi vermek faydalı olacaktır.

Emine Semiye (ö.1944), tarihçi Ahmed Cevdet Paşa'nın kızı ve Fatma Aliye'nin kız

kardeşidir. Kadınların siyasal ve sosyal hayat içinde daha yeni rol almaya başladıkları dönemde Emine Semiye, politikayla ilgilenen ilk Türk kadınlarından. Meşrutiyet'in ilan edildiği yıllarda İttihat ve Terakki Cemiyeti'nde, sonrasında ise Osmanlı Demokrat Fırkasında siyasi faaliyetlere katılmış, II. Meşrutiyet ilan edildikten sonra da istibdat aleyhinde birçok makale yazarak devrin kadınlarından farklı bir portre çizmiştir (Karaca 2019).

Şükufe Nihal (ö.1973) de Emine Semiye Önasya gibi dönemin önemli kadın siyasetçi ve yazarlarından. Şükufe Nihal'in ilk yazısı, Ağustos 1909'da İttihat gazetesinde ve Eylül 1909'da Mehasin'de yayımlanan kadınların eğitimiyle ilgili bir açık mektuptu. Başta Emine Semiye olmak üzere devrin kadın kalemleri arasında ilgi gören bu yazı, sanatçının kadın sorunları ve hakları konusuna duyarlı bir kişilik olacağına ilk göstergesi olarak görülmüştür (Argunşah 2018).

Davetli listesinde adı yer alan diğer bir isim Nezihe Muhittin (ö.1958), Türkiye'deki kadın hareketinin önde gelen temsilcilerinden biridir. 1924'te Türk Kadınlar Birliği'nin kuruluşuna öncülük etmiş ve 1927'ye kadar başkanlığını yapmıştır. *Kadın Yolu* dergisini çıkarmış ve 1911-1944 arasında on yedi romanın yanı sıra, *Boğaziçi*, *Donanma*, *Edebiyat-ı Umumiye Mecmuası*, *Kadın Yolu* ve *Resimli Şark* dergilerinde hikâyeler ve mensureler kaleme almıştır (Doğan 2018). Toplumcu gerçekçi edebiyatın önde gelen kadın yazarlarından biri olan gazeteci ve yazar Suat Derviş (ö.1972) ise dönemin *Cumhuriyet*, *Haaber*, *Son Posta*, *Tan* gibi gazetelerinde hikâye, röportaj ve tefrika romanlar yayımlamıştır. Fosforlu Cevriye ve Ankara Mahpusu önemli eserleridir (Aytemiz 2019).

Rehberde adı geçen tüm kadın davetliler şu isimlerdir:

Refia Sultan, Prens Kadriye Hanımefendi, Prens İffet Hanımefendi, Prens Tevhide Hanımefendi, Leyla Hanımefendi, Memduh Paşa kerimesi Handan Hanımefendi, Emine Semiye Hanımefendi, Merhum Münir Paşa halilesi Pervin Hanımefendi, Ziya Paşa refikası Ulviye Hanımefendi, Veli Paşa ahfadından Naciye Hanımefendi, Salih Paşa refikası Hanımefendi, kerimeleri Muhsine Hanımefendi, Salih Paşa hemşiresi Fevkiye Hanımefendi, Merhum Halil Hurşid Bey haremî Naciye Hanımefendi, Atıfet Hanımefendi, Madama Seteg, Nezihe Muhyiddin Hanımefendi, Şükufe Nihal Hanımefendi, Suad Derviş Hanımefendi, Rezzan Emin Hanımefendi, Sikkezenbaşı Hafidesi Semine Hanımefendi, Nail Bey kerimesi Saadet Hanımefendi, Fehime Nusret Hanımefendi.

Nezihe Muhiddin ile birlikte *Türk Kadın Yolu* dergisinde yazılar yazan Muhsine Salih'in de konuşma yapacağı programda belirtilmiştir.

Erkek davetlilerin devlet ileri gelenlerinden oluştuğu görülmektedir. Listede en başta yer alan İstanbul Valisi Haydar Yuluğ 1923-1924 yılları arasında İstanbul valiliği görevinde bulunmuştur. Sultan Abdülaziz'in damadı Ahmed Zülkiflî Paşa ve İstanbul'un itilaf devletlerinin işgali sırasında önemli rol oynayan komutanlar Refet ve Salahattin Adil Paşalar, çeşitli devlet kurumlarının müdürleri, İstanbul millet vekili Neşet Nazım (Akkor), "millî hatip" olarak anılan siyaset adamı ve şair Hamdullah Suphi (Tanrıöver), Müzeler Genel Müdürü Halil Ethem (Eldem), Çanakkale Savaşı kahramanlarından İstanbul Bahriye Kumandanı Nazmi Bey, tarihçi ve *Lâle Devri* adlı eserin yazarı Ahmed Refik (Altınay), Türkçecilik akımının savunucularından Fuad (Köseraif), gazeteci, yazar ve siyasetçi Ercümen Ekrem (Talu), Servet-i Fünun ve II. Meşrutiyet devri şair ve yazarı Celal Sahir (Erozan), yazar İzzet Melih (Devrim), Galatasaray Müzesi Müdürü Safa Feyzi (İksel), Kabataş Lisesi'nin kurucusu Aynizâde Tahsin Bey, siyasetçi Reşit Ahmet (Atabinen), Hahambaşı (بحرانو), Lion Bey, Amerika muhabiri Mr. (سترامت محامی) ve Celal Sahir

Erozan'ın adları geçmektedir. Liste sonunda üç nokta konulması, devamının olduğunu göstermektedir.

Vali Haydar Bey Efendi, Refet ve Salahattin Adil Paşalar, Mahmud Muhtar Paşa, Şehremini Muavini Mazlum Bey Efendi⁵, Damad-ı hilafet-penahi Ahmed Zülkiflî, Muhammed Şerif ve Halid Paşalar, Ferik Salih Paşa, Başmabeynci Ahmed Hikmet Bey Efendi, Mebus Neş'et Bey, Hamdullah Subhi Bey, Müzeler Müdür-i Umimîsi Halil Bey, İstanbul Bahriye kumandanı Nazmi Bey Efendi, Hahambaşı Bahrano Efendi, Müverrih Ahmed Refik Bey, İzzet Melih Bey Efendi, Ercümen Ekrem Bey, Aynizade Tahsin Bey, Beyoğlu Meclis İdaresi azasından Lion Bey efendi, Türk Ticaret Birliği Kâtib-i Umumîsi Hamdi Bey, Bahriye Erkân-ı Harbiye Re'isi Haydar Bey, Reşid Safvet Bey, Evkaf Müdürü İsmail Hakkı ve Salahattin Refik Bey, Safa Feyzi Bey, Raif Paşa mahdumu Fuad Bey, Amerika muhabirlerinden Mr. (مترامت محامی) Cemil ve Ekrem Bey, Celal Sahir Bey, Emin Ali Bey...

25 Ekim 1923 tarihli (25 Teşrinievvel 1339) İkdâm Gazetesi'ne göre (s.3) göre Kurtuluş Savaşı komutanlarından Şükrü Naili (Gökberk) Paşa (1876-1936) da ihtifale katılmıştır. Rehberde Paşa'nın adı geçmemiştir. Gazetede davetliler ile ilgili hiçbir ayrıntıya değinilmemiştir sadece "Müsamerede Şükrü Naili Paşa ve erkan-ı hükümet ve matbuat bulunmuştur" şeklinde bir bilgi yer almıştır.

1.8. Program

Rehberin 12-18. sayfaları arası ihtifalin programı yer almaktadır. Program elif, be, cim güzel he, hemze harfleri kullanılarak maddelendirilmiştir. İhtifal, öğleden sonra üçte başlayacak, beşe kadar gelecek olan ziyaretçiler isterlerse millî elbiselerini giyerek bahçedeki sohbetlere iştirak ederek teşrifatı bekleyeceklerdir. Bahçede grup grup eğlence yerleri oluşturulmuştur. Yirminci sayfada davetlilerin programa dikkatle uymaları istendiği bir uyarı vardır. 12 maddeden oluşan program şu şekildedir:

1. Hanımefendilerden müteşekkil yirmi kişilik saz heyeti,
2. Rebâbî-i şehîr Şeyh Süreyyâ Efendi'nin riyâset-i üstâdânelerinde rebâb, nây, tanbur ve santurdan müteşekkil diğer bir hey'et-i muhtereme-i mûsikîye,
3. Kâr-ı kadîm çengî oyunları,
4. Kâr-ı kadîm orta oyunları,
5. Yeniçerilerin kalkan ve tomak oyunları,⁶
6. Ateş eğlenceleri, âteşbâzlar,⁷
7. Mukallidler,⁸
8. Şu'bedebâz, hokkabâz,
9. Tâli' postası,⁹
10. Atik harem sohbetleri,
11. Mehter takımı,
12. Tarihî mehtap âlemi¹⁰ ve o zamanın merâkibi.

Davetliler geldikten sonra bahçede sazların çalınacağı, kahve, çubuk, nargile içileceği; hokkabazların ve kıssahanların, rakkasların onları eğlendireceği belirtilir. İsteyenler çadırlarda, hasbahçede dolaşarak cüceler, harem ağaları ile şakalaşacak, fal baktıracak ve bu şekilde güzel vakit geçirebileceklerdir. Saat sekizden dokuza kadar eski usulde yemek yenilecektir. Buraya eklenen bir dipnotla yemekten "yemekli davetiye"ye sahip olanların faydalanabileceği belirtilir. Onlar için bir yemek büfesi hazırlanmıştır. Burada ayrıca "Sohbet: Atik Harem Safası" başlığı konularak davetlilerin yemekten sonraki programına geçilir (s.12).

Saat dokuzda çalınan mehterin davetiyle, davetliler kasrın salonlarına geçeceklerdir. Hanımlar ve beyler, harem ağaları tarafından kasrın divanhanelerine kendilerine ayrılan

yerlere ulaştırılacaklardır. Buradaki dipnotta ise sadece “duhuliye (giriş)” bileti olanlar salonlara giremeyip, mehtap âlemi başlayınca kadar koruluktaki eğlencelere dönebilecekleri belirtilir (s.13).

Nedim ve III. Ahmed’in sohbetleri divanhanede canlandırıldıktan sonra Damat İbrahim Paşa’nın davetiyle ateş eğlencelerine geçilecektir. Bahçedeki meşaleler, mehtabiyeler (maytap), fişek türleriyle (çarh-ı felek gibi), ateşbazların hüner oyunları ile icra edilecektir (s.14). Dipnotta göre ziyaretçilerin bu gösterilere eşlik edebilecekleri malzemeleri uygun fiyatlar ile satış barakalarından temin edebilecekleri hatırlatılır (s.14).

Ateş gösterilerinden sonra mehter davulu, “mehtap âlemi” için ziyaretçileri Sadabad’a davet edecektir. Davetliler meşaleler ve mehtabiyeler (maytap) ile süslenmiş bineklere binecektir. O gece bahçe ve kuru en mükemmel şekilde aydınlatılacaktır (s.21).

Alay, dönemin ruhuna uygun olarak giydikleri kıyafetleri üzerinde Kâğıthane’ye gidecek, Sadabad’ın harabeleri önünde bekleyeceklerdir. Bu sırada kayıklarda ateş oyunları yapılacak, mehter de tarihî parçalar çalacaktır (s.15).

Buradaki dipnotta göre kayıklara yerleşim, biletlerin üzerindeki seri numarasına göre olacaktır. Bu numaralar kayıklarda da yer alan levhalarda bulunmaktadır. Merakib-ı bahriye sevk memurları her seriye ait numaralarda bulunacaktır.

Alay, Sadabad’daki çağlayanlarda bekledikten sonra,

1. Şükufe Nihal Hanım Sadabad hakkında ufak bir musabebe yapacak,
2. Muhsine Salih tarafından Nedim’den bir parça okunacak,
3. Nedim’in bestelen bir şarkısı teganni edilecektir (s.16).

Mehtap seyri için sandallara yalnız uygun biletleri olanlar binebilecekler, biletleri olmayanlar o esnada ücreti ödeseler bile binemeyeceklerdir. Biletler üzerindeki seri numarası, sandallara koyulan levhalara asılmıştır. Alaya katılacaklar Sadabad forslu kayıklara binmeyeceklerdir. O günün fiyatları bir levhaya asılarak bildirilecektir (s.19).

Rehberde her ne kadar bu şekilde program ilan edilse de 25 Ekim 1923 tarihli İkdâm Gazetesi’ndeki “Sadabad Eğlenceleri” başlıklı habere göre yukarıda sıralanan maddelerden bazıları gerçekleştirilememiş, davetlilerden bazıları gece geri dönmüştür. Hatta programın aksaklıkları da dile getirilmiştir:

Evvelki gece Aynalıkavak Kasrı’nda Sadabad hatıraları canlandırılmış ve sabaha kadar eğlenceler tertip edilmiştir. Programın bazı mevadî tatbik olunamamış ve med’uvvinin bir kısmı gece avdet etmiştir. Böyle muazzam müsamerelerde biraz da basiretli çalışmak ve halkın istirahatini te’min etmek lazımdır. Müsamerede Şükürü Naili Paşa ve erkan-ı hükümet ve matbuat bulunmuştur (s.3).

1.9. Ulaşım: Haliç vapurları saat dörtten sekize kadar gece ikide köprüye ve ertesi sabahki ilk iki vapur Aynalıkavak İskelesi ile köprü arasında sefer yapacaktır. Kasr’ın Okmeydanı’na bakan kapıları, Beyoğlu ve Şişli’den gelecek ziyaretçi ve davetliler için açık olacaktır. Kasr’a Kasımpaşa’dan ve Bahriye Kumandanlığı’nın kapılarından geçerek Tersane’den gelinebileceği gibi denizden de kayıklarla iskeleye ulaşılabilir (s.21).

1.10. Görevliler: Dilekler görevli “alamet-i farikalı” teşrifat memurlarına iletilebilecektir (s.21 dipnot). “Teşrifat” başlığında ihtifalde her kısımda (giriş, elbiseler, yemek, makyaj vb.) görev alacak memurların olduğu belirtilir. Teşrifat görevlilerin görevlerini itina ile yapacakları, bu hususta davetlilerden de özen beklendiği dile getirilmiştir (s.22).

1.11. Yemek: Yemekli bilet alanlar seri numaralarının yazılı olduğu sofralarda yemek yiyeceklerdir. Diğerleri ise daha uygun ücretli lokantalarda yemek yiyeceklerdir (s.19).

1.12. Rehberde geçen beyitler ve görseller: Rehberde, sayfa başlarında Sadrazam İbrahim Paşa ve Nedîm'e ait beyit/bentler bulunmaktadır. Kapaktaki mısra ve sayfa 11'deki "Ezelden abd-i memlûkûn çerâğ-ı hâsinam zirâ" mısraı ile başlayan bent, Sadrazam İbrahim Paşa'nındır. Nedîm Divanı'nda yapılan tarama sonucunda Nedîm'e ait olduğu tespit edilenler ise şu şekildedir: K9/15 (s.2), K9/16 (s.2), G.162/1 (s.10), 40/I (s.11-12), 39/II (s.14-15), 40/III (s.16-17), 28/I (s.19-20). Sayfa 18'deki beyit Nedîm'in değil Seyyid Vehbî'nindir kt.16 (s.18). Aşağıdaki beyitlerin hangi şaire ait olduğu bulunamamıştır.

Sen teşrif idüp ey kasr-ı cihân pâdişehi
Eylesün sana hasedler felegün mihr ü mehi (s.5)

Matla-ı hurşide reh-nümâ budur şevket-i mukîm
Bir mu'ammâdur ki feth olsa çıkar Sultân Selîm (s.6)

Nev-bahârın gerçi seyr-i gülşen ü sahrâsı var
Fasl-ı sermânın velâkin sohbet-i helvâsı var (s.21)

Rehber'de çeşitli görseller de bulunmaktadır. Bunların listesi aşağıda verilmiştir:

Tablo 1. Rehberde Bulunan Görseller

Resimler	Açıklamaları
Atatürk Resmi	Ressam İhsan Ahmed Bey tarafından hazırlanmıştır. "Münci-i A'zama İthaf" ve "Son Yadigar" notları düşülmüştür. s.3
Aynalıkavak Kasrı	Sultan Selim-i Salis hazretlerinin yadigar-ı kıymetdarı Aynalıkavak Kasrı'nın Hasbahçe'den görünüşü. s.6
Yaşmaklı ve feraceli hanım	Yaşmak ve feraceli hanım tarz-ı telebbüsünden zarif bir nümune s.7
III. Ahmed	Sultan Ahmed-i salis hazretlerin harem-i hümayûnlarından alınmış tasvir-i ihtişam-nümünü. Ziya Bey Efendi'nin Tarihi Resimler Koleksiyonu'ndan s.11
Damat İbrahim Paşa	Ressam Vanmor'un tablosundan Nevşehirli Damad İbrahim Paşa hazretleri. Sadabad'ın mümtaz şahsiyetlerinden s.14
Nedîm	Şair-i şüh Nedîm Efendi. Sadabad'ın mümtaz şahsiyetlerinden s.15
Aynalıkavak Kasrı'nın kapısı	Aynalıkavak Kasrı-ı Hümayunu'nun Divanhanesi'ne açılan müzehhep kapı ve divan-ı umum-ı mütenezzihin Nedîm'in "Gidelim serv-i revânım yürü Sa'd-âbâd'a"sını terennüm edecektir. s.16
Aynalıkavak Kasrı'nın mobilyaları	Aynalıkavak Kasrı'nın tarihi ve müzeyyen mobilyalarından. s.17
Aynalıkavak Kasrı'nın kabul salonu	s.18
Aynalıkavak Kasrı'ndan bir görüntü	Aynalıkavak Kasrı'nda bahçeden dahile bir nazar: Şadırvanlı Divan s.19

Değerlendirme

Tam adıyla *Aynalıkavak Kasrı'nda Sadabad Günü İhtifali*, önceden planlanmış, Cumhuriyet döneminin siyasetçi, sanatçı ve entelektüellerinin de katılımı ile

gerçekleştirilmek istenmiş geçmişe ait bir ihya/canlandırmadır. İhtifal rehberine yapıştırılan ve tarih değişikliğini belirten küçük not kâğıdı, rehberin önceden basıldığını ve ihtifalin bir ay kadar önce yapılmasının planlandığını göstermektedir. İkdâm Gazetesi'ndeki ilk haber de bunu kanıtlamaktadır. Özel koleksiyondaki rehber ise tarih değişikliği yapıldığı için yeniden basılmış olmalıdır. Yine aynı gazetede ikinci kısa haberle kararlaştırılan tarihte ihtifal gerçekleşmiş fakat birtakım aksaklıklara da işaret edilmiştir. Oldukça kısa olan bu haberde ihtifalin ayrıntılarından bahsedilmemiştir. Bu sebeple rehberde anlatıların hangilerinin gerçekleştiği hangilerinin gerçekleşmediği bilinmemektedir. Rehberde "ihtifal" olarak adlandırılan *Sadabad Günü*; İkdâm Gazetesi'ndeki haberlerde "canlandırma", "müsamere" ve "merasim" olarak anılmıştır. Bu kelimelerin kullanımını nitelikçe diğer ihtifallerden farklı olan *Sadabad Günü İhtifali*'nin, ihtifal kavramıyla örtüşürülemediği olmasıyla ilgilidir.

Sadabad Günü İhtifali, Osmanlı Devleti zamanında hazırlıkları önceden planlanan ve Saray odaklı sur şenliklerine hatta daha da öze indirgenmek istenirse 18.yüzyılda III. Ahmed, Sadrazam İbrahim Paşa ve devlet ricalinin katılabildiği Çerâğân eğlencelerine (lâle şenlikleri) benzemektedir, yani otorite odaklıdır. Bu bağlamda halkın katılımına kapalıdır. Hatta biletlere ve yemek yenilen yerlere bakıldığında otoritenin de kendi içerisinde sınıflara ayrıldığı görülmektedir. Bu ayrıntılar, zihinlerdeki Osmanlıya bağlılığın izlerini gösteriyor demek yanlış olmaz.

Sadabad Günü İhtifali belirtildiği üzere konu ve nitelik açısından diğer ihtifallerden farklıdır. Çok kontrollü ve ücretli olması, seçkin tavrın etkisidir ve bu durum eşitlik vurgusunun ötesinde bir anlam ifade eder. Bu tavır sadece ihtifale özgü de değildir. Cumhuriyet'in kurucu kadrosunun bu şekilde seçkin bir tavrı vardır (Özbudun 1997: 138, 148). Geleneklerin nesillere aktarılması için insanlar arasında eşitlik vurgusu önemlidir ve iletişim zorunludur. Bu anlamda ihtifalde iletişim çok sınırlıdır.

Rehberde göre Serbest Resim Atölyesi'nin planladığı bu canlandırmaya Osmanlı hanedanının üyeleri, devlet adamları, siyasetçiler, yazarlar vb. birçok isim davet edilmiştir. İhtifal rehberinin 1-22. sayfalar arası ihtifale, 23-36. sayfaları arası ise Serbest Resim Atölyesi'nin nizamnamesine ve reklamlara ayrılmıştır. Rehberin yarısının reklam niteliğinde olması da önem sırası bakımından ihtifalin geride kalmasına sebebiyet vermiştir.

Sanayi-i Nefise'ye alternatif olarak 1922'de kurulan Atölye'nin milli bir sanat anlayışı ile hareket ettiği ve faaliyetlerini de bu amaçla oluşturmak istediği görülmektedir. Bu bağlamda geçmişin sanat anlayışına sahip çıkmak Atölye'nin gayesidir. Ali İhsan Özsoy, İbrahim Çallı, Sami Yetik, Şevket Dağ, Mehmet Ruhi Arel, Feyhaman Duran, Hikmet Onat gibi çoğunluğu ressam olan sanatçıların eğitim verdiği Atölye tarafından, Cumhuriyet'in ilan edilmek üzere olduğu dönemin milliyetçilik anlayışına uygun olan amaçların, ihtifal vesilesi ile bir kez daha ortaya konulmak hem de Atölye'nin reklamının yapılmak istendiği anlaşılmaktadır. Fakat gerek 15 Ekim 1923 gerekse 25 Ekim 1923 tarihli İkdâm Gazetesi'nde Atölye'den ad olarak bahsedilmez fakat "erkan-ı matbuat" ifadesi Atölye için kullanılmış olabilir.

Rehberin davetli listesi incelendiğinde ayrıca Şükufe Nihal, Emine Semiye Önyasa, Suat Derviş Baraner, Nezihe Muhittin, İhtifalci Mehmed Ziya, Ahmet Refik Altınay, Celal Sahir Erozan ve Hamdullah Suphi Tanrıöver'in adları dikkat çekmektedir. 15 Ekim 1923 tarihli haberde, rehberde de adları geçen İhtifalci Ziya Bey ve Ahmed Refik zikredilmiştir, İhtifalci Ziya Bey ön plandadır. Rehberde, dönemin kadınlara bakışına uygun olarak Şükufe Nihal ve Muhsine Salih'in ön plana çıkarıldığı görülmektedir fakat konuşmaları daha önce ayrıntılı belirtildiği üzere kendi düşünceleri ve kimlikleri ilgili değildir.

Benzer şekilde gazete haberinde ihtifal vesilesi ile verilmiş çay partisine ad verilmeksizin kadınların katıldığı da belirtilmektedir.

İhtifalin düzenlendiği 25 Ekim 1923 tarihi Cumhuriyet'in ilanından bir ay öncedir. *Sadabad Günü İhtifali*, Atatürk'e ithaf edilse de bu tarihlerde Atatürk ve ülkenin gündemi çok farklıdır. Mevcut hükümet istifa etmiştir ve dört gün sonra da Cumhuriyet ilan edilmiştir. Atatürk'ün düşüncülerinin en önemli kanıtları inkılaplarıdır gerek inkılaplar gerek millî bayramlar düşünülünce onun fiillerinin evrensel, yenileşme odaklı ve halka yönelik olduğu açıkça görülmektedir. Bütün bunlar neticesinde, ihtifal programında belirtilenlerin hepsi gerçekleştirilememiş ve diğer ihtifallerden farklı olarak *Sadabad Günü İhtifali*'nin tekrarı yapılamamış olmalıdır.

NOTLAR

1. İhtifal adını taşımasına rağmen Ahmet Müfit Bey'in teklifiyle II. Meşrutiyetin ilanının "İyd-i Millî" adıyla 1909 yılından itibaren kutlanmaya başlanması da amaç açısından konuyla ilgilidir. Bu günün kutlanmasının çeşitli amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar; devletin varlığını ve toprak bütünlüğünü korumaya ve farklı milletlerden oluşan sosyal dokunun kaynaşarak denge ortamını sağlamaya hizmet etmektedir (Taş 2002: 352-362).
2. Konuyla ilgili kaynak yönlendirmeleri için edebî ihtifaller üzerinde doktora çalışması yapan İbrahim Öztürkçü'ye teşekkür ederim.
3. Rehberde 1341 yazmaktadır, hatalı basım olmalıdır. Rumî takvime göre 27 Eylül 1339 tarihinin Hicrî takvimde karşılığı 15 Safer 1342'dir.
4. Koleksiyondaki nüshanın tamamı görülememiştir. İlk ve son sayfalarını görmek mümkün olmuştur. İncelemede Atatürk Kitaplığı'ndaki tıpkıbasım ve İSAM Risaleler'de yer alan fotokopi nüsha karşılaştırılarak yapılmıştır.
5. İsam Risaleler'deki fotokopi nüshada Adnan Bey Efendi yazmaktadır. Atatürk Kitaplığındaki rehberde üzerine kâğıt yapıştırılmış ve Şehremini Muavini Mazlum Bey Efendi yazmaktadır.
6. Osmanlı Devleti zamanında oynanan bir oyundur. Tomak içi keçe ile doldurulmuş yumruk büyüklüğünde meşin bir topun, kamçı şeklinde bir sapa bağlanmasıyla ile yapılır. Tomak oyununu ise 6'şar kişiden oluşan iki takım arasında oynanır, rakibin arkasına tomak vurarak onu hırpalamak ve pes dedirmek gereklidir (Pakalın, 1983, III: 510).
7. Ateş-bâz: Ateş-bâz, şenliklerde ateşle gösteriler yapan gösteri sanatçılarıdır (Koç Keskin, 2018, I: 189).
8. mukallid: Taklit ustası
9. Fal bakma
10. Eski kameri aya göre mehtabın on iki, on üç ve on dördüncü gecelerinde, ay ışığının durgun sudaki aksini izlemek için özellikle Boğaziçi kıyılarında gece başlayıp sabaha dek süren sazlı-sözlü kayak sefasıdır. Pa-dışahlar, devlet ricali ve "kibar" denilen üst tabakadan insanlar ile halk yani bütün İstanbul, bahar ve yaz mevsimlerinde mehtap seyrine çıkmışlardır. III. Ahmed, Sa'dabad ve Haliç kıyılarına tercih ederken; I. Mahmud, Küçüksu Kasrı'nın rıhtımından denize açılmaktadır. I. Abdülhamid, Kız Kulesi ve Çinili Köşk'ten mehtap seyri yapmakta; III. Selim de Kandilli gibi Boğaziçi kıyılarından açılarak denizde ayın ışıklı bölgesine dek ilerlemektedir (Öztek'in 2006: 376).

YAZARLARIN KATKI DÜZEYLERİ: Birinci Yazar %100.

ETİK KOMİTE ONAYI: Çalışmada etik kurul iznine gerek yoktur.

FİNANSAL DESTEK: Çalışmada finansal destek alınmamıştır.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Çalışmada potansiyel çıkar çatışması bulunmamaktadır.

KAYNAKÇA

- Argunşah, Hülya. "Şükufe Nihal". (13.09.2018) 1 Ocak 2021 <teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/sukufe-nihal>
- Aytemiz, Bayhan. "Suat Derviş" (22.12.2019) 1 Ocak 2021 <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/suat-dervis>
- Ayvazoğlu, Beşir. *Kuşunun Son Şarkısı*. İstanbul: Kapı Yayınları, 2015.
- Salman-Bolat, Bengül. *Millî Bayram Olgusu ve Türkiye'de Yapılan Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları*. Ankara: Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, 2012.
- Çoruk, Ali Şükrü. "Bir Gelenek İcadı Olarak II. Meşrutiyet Döneminde Gerçekleştirilen İstanbul'un Fethi Törenleri". *FSM İlmî Araştırmalar İnsan ve Toplum Bilimleri Dergisi FSM Scholarly Studies Journal of Humanities and Social Sciences*. (7, 2016): 79-98.

- Değerli, Ayşe. “Bir Ritüel Pratiği Üretme Denemesi: Şeyh Gâlib İçin Düzenlenen İlk İhtifal”. *Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic* (Volume 8/4 Spring 2013): 573-587.
- Doğan, Abide. “Nezihe Muhittin” (11.09.2018) 1 Ocak 2021 <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/nezihe-muhittin>
- Ersoy, Tuğba. “Vakit Gazetesinde Edebî ve Kültürel Hareketlilik (23 Nisan 1920-29 Ekim 1923)”. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi. Ankara: Gazi Üniversitesi, 2011.
- Eyice, Semavi. “İhtifalci Mehmed Ziya”. TDVİA (C.21-2000): 559-560.
İnternet: <https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0stambulin>
- Karaca, Şahika. “Emine Semiye”. (14.05.2019) 1 Ocak 2021 <<http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/emine-semiye>>
- Karaman, Gülay. “Fuad Köprülü’nün Şeyh Gâlib’e Dair Yazıları Üzerine Bir Değerlendirme”. *Mavi Atlas*, (7/1 2019): 143-162.
- Koç Keskin, Neslihan. *17.Yüzyıl Divan Şiirinde Sosyal Hayatın İzleri I*, Ankara: Kurgan Edebiyat Yayınları, 2018.
- Nedim, Divan, (haz. Muhsin Macit), 21 Şubat 2021 <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-196897/nedim-divani.html>
- Özbudun, Sibel. *Ayinden Törene Siyasal İktidarların Kurulma ve Kurumsallaşma Sürecinde Törenlerin İşlevleri*, İstanbul: Anahtar Kitaplar Yayınevi, 1997.
- Özcan, Mustafa. *Refî Cevad Ulunay’ın Mevlânâ, İhtifaller ve Konya Yazıları*. Konya: İl Kültür Müdürlüğü Yayınları, 2003.
- Özyiğit, Halil. “Çemberlitaş Resim Atölyesi”. *Sanat ve Estetikte Etkileşimler*. (2011): 1-25.
- Pakalın, M. Zeki. *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü III*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi, 1983.
- Şahingöz, Mehmet. “Osmanlı’dan Millî Mücadeleye İstiklâl-i Osmânî Günü Kutlamaları”. *Osmanlı* (C. 1-1999):194-201.
- Taş, Fahri. “Türk Meclislerinin Kabul Ettiği Bayramlar”. *Türkler* (C.16-2002): 352-362.